

ANALIZA STRUKTURE STRANIH DIREKTNIH INVESTICIJA U RH

Herceg, Tončica

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:664201>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**ANALIZA STRUKTURE STRANIH DIREKTNIH
INVESTICIJA U RH**

Mentor:

Prof. dr. sc. Mario Pečarić

Student:

Tončica Erceg

Split, kolovoz 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
1.1. Problem istraživanja.....	1
1.2. Ciljevi istraživanja	2
1.3. Metode istraživanja	2
1.4. Struktura rada	2
2. Pojam i značaj stranih investicija.....	4
2.1. Pojemovno određivanje stranih direktnih investicija	5
2.2. Modeli stranih direktnih investicija.....	6
2.2.1. Greenfield investicije	6
2.2.2. Brownfield investicije	7
2.3. Strane direktne investicije prema motivu ulaganja.....	8
2.3.1. Horizontalne investicije.....	8
2.3.2. Vertikalne investicije	8
2.4. Značaj FDI-a za zemlje primatelja	9
2.4.1. Utjecaj stranih direktnih investicija na gospodarski rast.....	10
2.4.2. Utjecaj stranih direktnih investicija na zaposlenost	12
2.4.3. Utjecaj stranih direktnih investicija na investicije	12
3. Analiza strukture FDI-a	14
3.1. Kretanje stranih direktnih investicija u Republici Hrvatskoj	14
3.1.1. Analiza stranih direktnih investicija prema vremenskoj dinamici	15
3.1.1.1. Izravna strana ulaganja u RH od 1993. do 2000.	15
3.1.1.2. Izravna strana ulaganja u RH od 2000. do 2011.	17
3.1.1.3. Izravna strana ulaganja u RH od 2012. do 2016.	18
3.1.2. Analiza stranih direktnih investicija prema djelatnostima	20
3.1.2.1. Analiza FDI prema djelatnostima od 1993. do 1999.	20
3.1.2.2. Analiza FDI prema djelatnostima od 2000. do 2011.	21
3.1.2.3. Analiza FDI prema djelatnostima od 2012. do 2016.	22
3.1.3. Analiza stranih direktnih investicija prema zemlji ulagaču	23

3.1.3.1. Analiza FDI prema zemlji ulagaču od 1993. do 1999.....	23
3.1.3.2. Analiza FDI prema zemlji ulagaču od 2000. do 2011.....	24
3.1.3.3. Analiza FDI prema zemlji ulagaču od 2012. do 2016.	25
3.1.4. Analiza greenfield i brownfield investicija u RH	26
4. ZAKLJUČAK.....	28
LITERATURA	30
SAŽETAK	33
SUMMARY	33

1. UVOD

U suvremenim međunarodnim odnosima sve je značajnije kretanje kapitala čiji se efekt najbolje postiže stranim direktnim investiranjem. Najbitniji učinci inozemnih ulaganja su poticanje gospodarskoga rasta zemlje u koju se ulaže. To se postiže efektom prelijevanja koji se ogleda u prijenosu suvremene tehnologije i transferu znanja te upravljačkih vještina. Za zemlje u tranziciji kao što je Hrvatska, direktno ulaganje predstavlja važan aspekt oporavka. Gospodarska kriza bila je značajna kočnica u priljevu FDI-a, međutim Hrvatska je uspjela ostvariti zadovoljavajuću razinu investicija čiji se rast očekuje i u budućnosti.

1.1. Problem istraživanja

Strani kapital podrazumjeva sve vrste ulaganja stranih pravnih i fizičkih osoba u gospodarske djelatnosti neke zemlje. Na visinu pozitivnih efekata ovisi i vrsta stranih direktnih investicija, koje se dijele na greenfield i brownfield ulaganja. Greenfield ulaganje dovodi do većeg i bržeg gospodarskoga rasta zemlje u koju se ulaže, međutim rizik ulaganja je velik pa stoga nije čest tip investiranja u tranzicijskim zemljama. Cilj svih tranzicijskih zemalja pa tako i Hrvatske je privući što više ovakvih investicija kako bi ostvarila transfer tehnologije, povećale zaposlenost, investicije te u konačnici postigle gospodarski rast putem efekta prelijevanja.

Koliki je zanačaj stranih direktnih investicija Hrvatska je uvidjela već početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Za razliku od ostalih tranzicijskih zemalja, Hrvatska je proces tranzicije prolazila u mnogo težim okolnostima zbog rata. Rat je nezaobilazan čimbenik u razmatranju ekonomskih kretanja čiji se učinak osjeća još i danas. Prelazak s planskog na tržišno gospodarstvo bio je preduvjet oporavka gospodarstva i priljeva stranog kapitala. Hrvatska je do 1995. godine imala nepovoljnu klimu za privlačenje stranih investicija, ponajviše zbog nesigurnosti i neizvjesnosti. Znatnije strane investicije javljaju se nakon 1996. godine kada je ostvarena ekonomska i politička stabilnost koja je stvorila pogodno okruženje za investicije. Međutim, svjetska ekonomska kriza usporila je rast direktnih investicija koje su nakon 2008. zabilježile nagli pad.

U ovom ću radu posvetiti pozornost stranim direktnim investicijama koje dolaze u obliku greenfield te brownfield ulaganja, te pokazati kretanje i strukturu investicija u gospodarstvu Republike Hrvatske.

1.2. Ciljevi istraživanja

Na osnovu definiranog problema istraživanja cilj rada je, pored teorijske analize stranih direktnih investicija, utvrditi njihov utjecaja na gospodarski rast zemlje koja ih privlači. Bit će objašnjene prednosti i nedostaci greenfield investicija te analizirana njihova kretanja u usporedbi s brownfield investicijama. Nadalje, osnovni cilj rada je analizirati kretanje i strukturu stranih direktnih ulaganja u Republici Hrvatskoj po vremenskoj dinamici, djelatnostima te zemljama ulagačima.

1.3. Metode istraživanja

U cilju realizacije postavljenih ciljeva istraživanja koristi se metoda prikupljanja sekundarnih podataka. Sekundarni podaci prikupljaju se iz dostupne literature vezane za područje inozemnih direktnih ulaganja. U teorijskim razmatranjima koristit će se: metoda analize i sinteze, gdje se kod analiza složene misaone tvorevine raščlanjuje na svoje jednostvnije sastvne elemente, dok se sintezom spajaju i sastavljaju jednostvne misaone tvorevine u složenije tvorevine; metoda kompilacije koja predstavlja preuzimanje prethodnih rezultata znanstveno istraživačkih radova, opažanja, mišljenja, stavova, zaključaka i spoznaja. U empirijskom dijelu rada koristit će se kvantitativne metode uz korištenje osnovnog računalnog programa „MS Excel“. U zaključnom razmatranju će biti korištene metoda sinteze i generalizacije. Primjena ovih metoda će omogućiti misaoni i logički postupak obrade bitnih informacija te sveobuhvatno sagledavanje samog problema koji se istražuje.

1.4. Struktura rada

Rad je podijeljen na četiri dijela: uvod, pojam i značaj stranih investicija, analiza strukture stranih direktnih investicija u Republici Hrvatskoj i zaključak.

U uvodnom dijelu je definiran problem istraživanja, postavljeni su ciljevi istraživanja te istaknute metode koje su korištene u istraživanju i izradi rada. Također prikazana je i struktura rada.

U drugom dijelu rada definira se pojam inozemnih ulaganja, te njegova uža podjela na portfolio investicije, strane direktne investicije i ostala ulaganja. Posebno su definirana inozemna izravna ulaganja te njihova podjela prema modelima i motivu ulaganja. Nadalje, istaknut je značaj FDI-a za zemlje primatelja putem njihova utjecaja na gospodarski rast, zaposlenost i investicije.

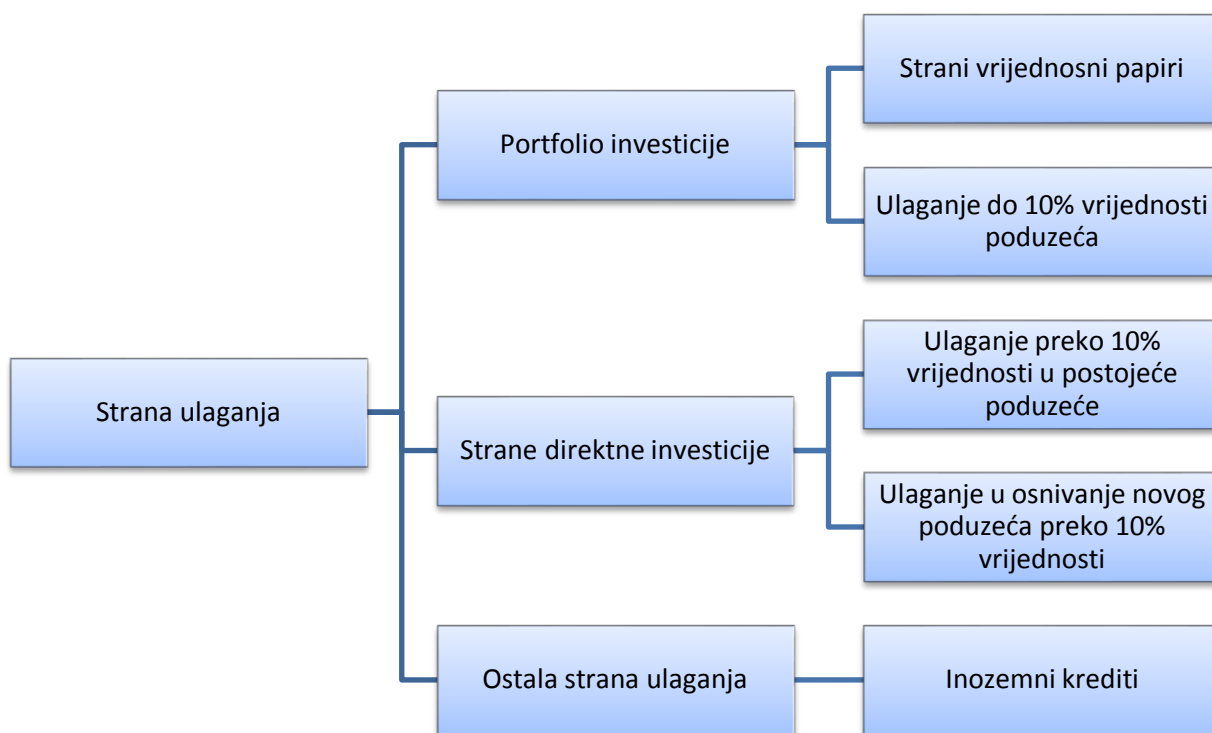
Treći dio rada odnosi se na empirijsko istraživanje u kojem se analizira priljev stranih direktnih investicija u Hrvatsku prema vremenskoj dinamici, prema djelatnostima i zemlji ulagaču u Republiku Hrvatsku od 1993. do 2016. godine.

Posljednje, četvrto poglavlje, zaključak, u kojem je rezimirano sve ono o čemu je bilo riječi u radu, odnosno iznesena je sinteza cijelog rada i spoznaje do kojih se došlo na temelju provedenog teorijskog i empirijskog istraživanja.

2. Pojam i značaj stranih investicija

Globalizacija i liberalizacija financijskih tržišta dovela su do velikog rasta međunarodnih financijskih tokova. Osim toga, slom socijalističko-planskoga koncepta privrede doveo je do prijelaza socijalističkih zemalja na tržišno gospodarstvo i time je povećan interes za strana ulaganja.

Strana ulaganja obuhvaćaju sve vrste ulaganja stranih pravnih i fizičkih osoba u gospodarske djelatnosti neke zemlje. Najčešća podjela stranih investicija je na: strane portfolio investicije, strane direktne investicije i ostale strane investicije.

Slika 1: Oblici stranih ulaganja

Izvor: Izrada autora prema: Sisek, B: Strane izravne investicije u Hrvatskoj- razlozi neuspjeha, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 3, 2005.

2.1. Pojmovno određivanje stranih direktnih investicija

Do inozemnih izravnih ulaganja (FDI) dolazi kada rezidenti jedne zemlje preuzimu upravljačku kontrolu nad određenim gospodarskim aktivnostima u drugoj zemlji.

Prema definiciji Međunarodnoga monetarnog fonda inozemno izravno ulaganje događa se kada određeni ulagač (nerezident) dođe u posjed 10 posto ili više vlasničkog udjela gospodarskog subjekta (rezidenta).¹

Ovo ulaganje je investicija koja uključuje dugoročni interes u stranoj privredi, pri čemu investitor stječe odlučujuću ulogu u upravljanju poduzećem. Smatra se da ulagač s većim udjelom ima velik utjecaj na donošenje bitnih odluka vezanih uz upravljanje poduzećem, premda nema većinski vlasnički udio. To ih razlikuje od drugih obilika priljeva privatnoga inozemnoga kapitala.

Tri su komponente tokova inozemnih izravnih ulaganja:

1. Vlasnički kapital,
2. Reinvestirana dobit i
3. Unutarkompanijski krediti.

Vlasnički kapital – obuhvaća kupnju dionica ili udjela u vlasništvu od strane inozemnog izravnog investitora. Vlasnički kapital obuhvaća: vlasništvo u filijalima; udjele (dionice) u podružnicama i „zajedničkim poduzećima“; kupnju i poradaju zemljišta i zgrada od strane nerezidenta; te ostali oblici kapitalnih ulaganja (npr. opskrba strojevima od strane izravnog investitora podružnici).

Reinvestirana dobit – podrazumjeva udio dobiti stranog investitora koji nije distribuiran kroz dividende od filijala ili zarade koje nisu isplaćene stranom investitoru nego su zadržane od strane filijala i potom reinvestirane.

Unutarkompanijski kredit – zajmovi unutar poduzeća koji uključuju kratkoročna ili dugoročna pozajmljivanja i posuđivanja sredstava između stranih investitora i njihovih filijala ili između

¹ Babić, A., Pufnik, A., Stučka, T.: „Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, HNB, Zagreb 2001., str.5

filijala istog direktnog investitora koji djeluje u različitim zemljama. Pozajmice mogu biti u obliku dužničkih vrijednosnica ili trgovačkih kredita.

2.2. Modeli stranih direktnih investicija

Inozemne investicije u inozemstvu mogu se provesti na dva načina. Prvi način je investiranje u potpuno novi pogon ili djelatnost (engl. greenfield investment), a drugi način je preuzimanje ili spanjanje s već postojećim poduzećem (engl. brownfield investment).

2.2.1. Greenfield investicije

Greenfield investicije („investicije u ledinu“) podrazumjevaju ulaganje u nove projekte, odnosno uspostavljanje potpuno novih postrojenja, filijala kao i neopipljivih oblika kapitala. Investicija se pokreće od praznog zemljišta (zelenog polja) te se najčešće radi o velikim kapitalnim ulaganjima. Matična kompanija ima potpunu kontrolu nad poslom koji obavlja te posjeduje vlastiti tehnički know know na temelju kojeg uspostavlja poslovanje. Poduzeće pri tome koristi sredstva i kapital matičnog poduzeća za izgradnju nekretnina, pribavljanje sirovina i materijala, proizvoda i usluga, te zapošljavanje radne snage. Međutim, ove investicije najrijeđe se javljaju jer je rizik investiranja velik, pogotovo ako se radi o tranzicijskim zemljama.

Prednosti greenfield investicija:

- povećanje sredstava za investicije i razvoj zemlje,
- donose strani kapital zemlji domaćinu što dovodi do povećanja vrijednosti kapitala,
- uravnoteženje platne bilance zemlje,
- dolazi do transfera suvremene tehnologije,
- preljevanje znanja,
- dovodi do otvaranja novih radnih mjesta,
- osposobljavanje domaćih ljudi,
- povećavaju broj poduzeća pa samim time i konkurenciju,
- smanjivanje uvozne ovisnosti.

Nedostaci greenfield investicija:

- povećanje kupovne moći stanovništva dovodi do veće potražnje za uvozom,
- može doći do promjene visine i strukture domaćih cijena,

- česti motiv greenfield ulaganja je mogućnost neograničenog iskorištavanja prirodnih resursakoji često nisu obnovljivi,
- zagađivanje okoliša,
- odljev mozgova (prelazak domaće kvalificirane radne snage u poduzeće stranog vlasnika zbog boljih uvjeta i plaća).

2.2.2. Brownfield investicije

Brownfield investicije (mergers & acquisitions) odnose se na proces pripajanja ili spajanja sa lokalnim poduzećima od strane stranog investitora. Strani investitor tako kupuje već postojeće zgrade, skladišta, poduzeća s ciljem pokretanja novih ili proširanja postojećih poslovnih aktivnosti. Novi vlasnik preuzima kontrolu u preuzetim poduzećima kako bi njima upravljao efikasnije od prethodnog vlasnika.² U zemljama u tranziciji ovaj oblik investiranja je češći nego greenfield investicije, iz razloga što u tim zemljama postoji mnogo neiskorištenih kapaciteta kao i velikih kompanija iz socijalističkog perioda koje čekaju proces privatizacije ili stečaja.

Prednosti brownfield investicija:

- brži rast (mogućnost ostvarivanja dugoročnih ciljeva u kraćem roku)
- postoji infrastruktura
- niži poslovni rizik (preuzimanje uhodanog poduzeća, poznato tržište)
- moguća diverzifikacija rizika
- ostvarivanje trenutanih novčanih primitaka (prihodi koje je tvrtka već ostvarila svojim poslovanjem)

Nedostaci brownfield investicija:

- problemi vezani uz stratešku sigurnost zemlje
- mogućnost otpuštanja djelatnika i smanjivanja poslovnih aktivnosti pripojenog ili preuzetnog poduzeća
- ne doprinose povećanju proizvodnog kapaciteta zemlje domaćina

² Babić, A., Pufnik, A., Stučka, T.: „Teorija i stvarnost inozemnihizravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, HNB, Zagreb 2001., str.6

2.3. Strane direktne investicije prema motivu ulaganja

Prema motivu ulaganja možemo razlikovati horizontalne od vertikalnih investicija. Horizontalne investicije inozemni investitor poduzima kada želi proširiti svoje poslovanje tj. osvojiti nova inozemna tržišta. Vertikalne izravne investicije poduzima onda kada želi postići niže troškove proizvodnje ulažući u nove djelatnosti koje dopunjuju osnovnu djelatnost investitora.³

2.3.1. Horizontalne investicije

Horizontalne strane direktne predviđaju ekspanziju iste proizvodnje između različitih zemalja. Horizontalne FDI pojavljuju se kada postoje sličnosti u veličini tržišta i raspoloživosti proizvodnih faktora (kada su troškovi proizvodnih faktora slični) između matične zemlje i zemlje primatelja stranih investicija.⁴ Prednosti ovih investicija ogledaju se u ostvarivanju uštede na troškovima izvoza (nema transportnih niti carinskih troškova), kraće je vrijeme isporuke te blizina tržišta omogućuje bržu prilagodbu i udovoljavanje zahtjeva potrošača. S druge strane, postoje povećani troškovi uspostavljanja proizvodnje u stranoj zemlji, vrijeme potrebno za prilagodbu i realizaciju poslovanja te gubi efekte ekonomije obujma.

2.3.2. Vertikalne investicije

Vertikalne investicije nastupaju kao posljedica zemljopisnog razdvajanja poslovnih aktivnosti, prema fazama proizvodnog procesa. Razlog ovakvog načina investiranja najčešće je u potrazi za jeftinijim resursima ili iskorištavanju komparativnih prednosti lokacija. Javljaju se kod zemalja različitih veličina i s proizvodnim jedinicama smještenim u zemlji s velikim domaćim tržištem što im omogućava da ostvare ekonomiju obujma. Upravljačke usluge pružaju se iz zemlje relativno obilne kvalificiranim radom.⁵

³ Sisek, B.: Strane izravne investicije u Hrvatskoj- uzroci neuspjeha, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 3, 2005., str.90

⁴ Derado, D.: Strane direktne investicije u Hrvatskoj//Ekonomska istraživanja, znanstveno stručni časopis, 15 (2002),2; str. 5

⁵ Derado, D.: Strane direktne investicije u Hrvatskoj//Ekonomska istraživanja, znanstveno stručni časopis, 15 (2002),2; str. 5

2.4 Značaj FDI-a za zemlje primatalja

Priljev inozemnoga kapitala zemlji primatelju može donjeti brojne koristi. U literaturi se najčešće stavlja veza između priljeva inozemnoga kapitala i gospodarskoga razvitka zemlje primatelja, te utjecaja na zaposlenost i investicije.

Utjecaj inozemnih izravnih ulaganja na rast ovisi o brojnim čimbenicima, prije svega bitna je motivacija investitora, tip ulaganja, te između ostalog, određeni stupanj razvijenosti ekonomije u koju se ulaže. Ako je ona dovoljno visoka zemlja primatelj stranih investicija bez problema će apsorbirati znanja i tehnologije te razviti svoje gospodarstvo, povećat će zaposlenost i ostvariti rast investicija.

Zemlje u razvoju proizvode iste robe kao i razvijene zemlje, međutim njihova tehnologija je zastarijela, a neke robe se čak ne proizvode zbog nedovoljnog ili zastarjelog znanja. Čak i kada se koriste slične tehnologije, zemlje u razvoju ih koriste manje efikasno jer nemaju potrebne vještine i sposobnosti.

Stranim ulaganjem dolazi do efekta prelijevanja koji može biti direktan ili indirektan. Kada inozemne podružnice prenose svoja napredna tehnološka znanja na domaće nastaje direktno prelijevanje. Posredno prelijevanje nastaje, na primjer, kada radnici koji su stekli nova znanja radeći u inozemnoj podružnici poslje toga zaposle se u domaćem poduzeću.⁶ Lokalna poduzeća tako ostvaruju koristi zbog rasta produktivnosti nastale usvajanjem ne samo tehnoloških već i upravljačkih znanja.

Pozitivni rezultati stranih izravnih ulaganja vidljivi su u onim industrijskim granama u kojima već postoji dovoljna razina znanja potrebna da se prihvati najmodernija tehnologija. U industrijskim granama u kojima je proizvodnost inozemnih podružnica viša od razine domaćih poduzeća rijeđe je došlo do pozitivnih eksternih učinaka. Stoga, da bi ovaj učinak bio što veći za zemlju je potrebno da provodi gospodarsku politiku koja podržava stvaranje konkurentne okoline.⁷

⁶ Babić, A., Pufnik, A., Stučka, T.: „Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, HNB, Zagreb 2001., str.12

⁷ Babić, A., Pufnik, A., Stučka, T.: „Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, HNB, Zagreb 2001., str.12

2.4.1. Utjecaj stranih direktnih investicija na gospodarski rast

Strane direktne investicije utječu na gospodarski rast zemlje primatelja. U nekim zemljama taj rast će uslijediti veoma brzo, dok će za neke trebati više vremena da bi apsorbirale pozitivne efekte. Ukoliko zemlja ima određeni stupanj razvijenosti, utjecaj na gospodarski rast može biti multiplikativan. Naime, strani ulagač ulažući u poduzeće bilo preuzimanjem ili osnivanjem novog poduzeća povećava efikasnost unutar njega, ali neizravno utječe i na efikasnost ostalih poduzeća na način da lokalno poduzeće u koje investira potražuje poluproizvode na lokalnom tržištu i time potiče efekt prelijevanja. (Slika 2.)

Slika 2: Efekt prelijevanja u lokalna poduzeća

Izvor: Izrada autora

Efekt prelijevanja događaju se kada inozemno poduzeće prenosi svoju tehnologiju i znanje na domaće poduzeće. Tako dolazi do povećanja proizvodnosti domaćeg poduzeća. Efekt prelijevanja javlja se pri kontaktu stranih poduzeća s domaćim dobavljačima tako da se indirektni učinci mogu ostvariti na nekoliko načina:⁸

- 1) direktni transfer znanja od inozemnog klijenta na lokalnog dobavljača,
- 2) zahtjevima za pregled kvalitete (isporuke koje FDI poduzeće stavlja pred dobavljača što može potaknuti domaće poduzeće da unaprijedi svoj menadžment proizvodnje i tehnologiju),
- 3) FDI poduzeće potražuje poluproizvode potrebne za daljnju proizvodnju i tako omogućuje lokalnim poduzećima da imaju koristi od ekonomije razmjera.

⁸ Sisek, B.: Strane izravne investicije u Hrvatskoj- uzroci neuspjeha, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 3, 2005., str.92

Blomstrom, Lipsey i Zejan (1992) utvrdili su veliko značenje priljeva inozemnih izravnih ulaganja u ubrzavanju gospodarskoga rasta zemalja u razvoju, u razdoblju 1960. do 1985. godine. Utvrdili su da zemlje u razvoju s višim dohotkom imaju ubrzaniji gospodarski rast, dok se kod zemalja s nižim dohotkom nije dokazalo da inozemna izravna ulaganja imaju značajan utjecaj na gospodarski rast. Njihova empirijska analiza u kojoj ispituju utjecaj uvoza strojeva i transportnih uređaja kao približnih pokazatelja priljeva tehnologije, nije se pokazala bitnom za ubrzanje rasta. Rezultati upućuju na to da priljev FDI-a može poticati gospodarski rast samo u onim zemljama koje su prešle određeni prag razvoja. Taj prag je potreban da bi se nova tehnologija apsorbirala i uspješno upotrijebila.⁹ Isto tako bitno je da zemlja ima minimalnu razinu ljudskoga kapitala koja će rezultirati višim stopama gospodarskoga rasta.

Brzi rast povezan je s visokom štednjom i investicijama u ljudski i fizički kapital, dobro obrazovanom radnom snagom koja je ključna kako bi prihvatili nova tehnoška dostignuća i premostili jaz prema zemljama koje su što se toga tiče u prednosti. Stoga se inozemna izravna ulaganja smatraju glavnim kanalom kojim zemlje u razvoju dobivaju pristup modernim tehnologijama.

Uz navedene kriterije koje je potrebno imati da bi zemlja bila konkurentna i privlačna stranim investitorima potrebno je zadovoljiti i niz drugih čimbenika poput:

- Institucionalna učinkovitost u zaštiti prava vlasništva
- Djelotvorna birokracija,
- Nekorumpiranost
- Administrativna efikasnost
- Politička stabilnost zemlje
- Stabilnost nacionalne ekonomije
- Razvijena infrastruktura

Želja da se postignu što bolji učinci na gospodarski rast stavlja pred ekonomsku politiku zemalja primatelja dvije zadaće:¹⁰

- 1) Vođenje politike koja će podupirati lokalne tehnološke sposobnosti i vještine zaposlenika kako bi se olakšali tehnološki učinci prelijevanja

⁹ Babić, A., Pufnik, A., Stučka, T.: „Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, HNB, Zagreb 2001., str.10

¹⁰ Sisek, B.: Strane izravne investicije u Hrvatskoj- uzroci neuspjeha, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 3, 2005., str.93

- 2) Vođenje politke koje se osigurava djelovanje konkurentskog okruženja jer u suprotnom strana tvrtka može, uslijed raznih vrsta zaštita i prepreka ulasku drugih poduzeća, koristiti zastarjelu tehnologiju i pri tome ostvarivati visoke profite.

2.4.2. Utjecaj stranih direktnih investicija na zaposlenost

Utjecaj ulaznih inozemnih izravnih ulaganja na zaposlenost ovisi o tome prevladava li komplementarnost ili supstitutivnost FDI i izvoza, odnosno prevladava li supstitutivnost ili komplementarnost FDI i uvoza.

Ukoliko prevladava komplementarnost inozemnih izravnih ulaganja i izvoza, tada će se zbog inozemnih izravnih ulaganja povećati izvoz, a to će utjecati na povećanje domaće zaposlenosti. Znači radi se o povoljnoj situaciji za vanjskotrgovinsku bilancu i zaposlenost. Kod supstitutivnosti inozemnih izravnih ulaganja i izvoza, zaposlenost u izvoznom sektoru ustupa mjesto zaposlenosti u sektoru gospodarstva primatelju inozemnih izravnih ulaganja.

Ukoliko prevladava supstitutivnost inozemnih izravnih ulaganja i uvoza, može se povećati zaposlenost jer poduzeće nastalo stranom investicijom može opskrbiti domaće tržište proizvodima koji su se prije uvozili. Obrnuta je situacija ako prevladava komplementarnost stranih direktnih investicija i uvoza, odnosno ako poduzeće koristi sirovine ili intermedijarne proizvode koji se moraju uvoziti.

Inozemna izravna ulaganja dijelu na zaposlenost i putem prelijevanja i utjecaja na produktivnost. Osim što izravno utječu na zaposlenost otvaranjem novih radnih mjesta, ono indirektno utječe na ukupan rast gospodarskih aktivnosti. To se događa onda kada raste potražnja za proizvodima drugih poduzeća izvan sektora FDI. Isto tako, nova upravljačka znanja i vještine, mogu povećati produktivnost izvan sektora FDI, što može povećati produktivnost tih poduzeća i otvoriti mogućnost za nova radna mjesta.

2.4.3. Utjecaj stranih direktnih investicija na ukupne domaće investicije

Priljev stranih direktnih investicija u zemljama u razvoju često potiče ostale (pa i domaće) investicije, što povećava mogućnost rasta i razvoja.

Ako FDI ulazi u sektore u kojima već postoji konkurencija domaćih poduzeća, moguća je konkurencijska borba koja može imati negativne posljedice poput smanjivanja zaliha i odgoda investicija te izlazak nekih tvrtki iz sektora. To može smanjiti ukupne investicije i spriječiti gospodarski rast. Ako FDI ulazi u nove sektore, velika je mogućnost da se ukupne investicije povećaju.

U konačnici rezulta FDI na ukupne investicije može biti pozitivan, neutralan ili negativan. Ukoliko uloženi iznos stranih investicija poveća ukupne investicije više od tog ulaganja znači da je utjecaj FDI pozitivan. Ukoliko ne dođe do promjene na ukupne investicije znači da je efekt neutralan, a u slučaju smanjenja ukupnih investicija unatoč priljeva stranih direktnih investicija, dolazi do istiskivanja domaćih investicija i negativnih rezultata.

3. Analiza strukture FDI-a

U nastavku će biti analizirana struktura stranih direktnih investicija u Hrvatskoj s tri aspekta: prema vremenskoj dinamici, prema djelatnostima i prema zemlji ulagaču.

3.1. Kretanje stranih direktnih investicija u Republici Hrvatskoj

Hrvatska je mala i srednje razvijena zemlja koja je u razdoblju od stjecanja samostalnosti, u proteklih 20-tak godina prošla kroz razdoblje tranzicije vlasništva, otvanja tržišnom gospodarstvu, promjene političkog i pravnog sustava. Kao članica EU-a, ostvarila je suboptimalne efekte u privlačenju stranih direktnih investicija s obzirom na veličinu gospodarstva. Međutim, zabrinjavajuća je sektorska usmjerenost stranih investicija gdje izostaju greenfield investicije.

Početkom 1990-ih kada se hrvatsko gospodarstvo otvorilo međunarodnim tokovima i kada je započeo proces tranzicije u modernu tržišnu ekonomiju, strane investicije počele su se smatrati više nego dobrodošlima te se na njih gledalo kao na sredstva kojima se može dovršiti proces privatizacije i ubrzati ekonomski rast zemlje.¹¹

„S obzirom na aktualne ekonomske probleme na globalnoj razini, koji su se odrazili na iznos i strukturu svjetskih FDI, kao i na spori oporavak poslovne klime u jugoistočnoj Europi, realno je za očekivati nastavak sporog rasta priljeva FDI u Hrvatsku pa tako i u ostale zemlje.“¹²

Iako je Hrvatska prikupila veliki broj izravnih stranih investicija, velika većina vezana je uz privatizacijske poslove i sektore koji su uglavnom orijentirani na domaće tržište (financijski sektor, telekomunikacije, farmaceutika, hoteli). Izostale su greenfield investicije koje mogu dobiti bržem rastu i razvoju (rast BDP-a, transfer tehnologije te povećanje izvoza). Ne samo što bi nam ove investicije promijenile strukturu već bi postigli veću konkurentnost te bi Hrvatska postala privlačnija stranim ulagačima.

¹¹ Bilas, V., Franc, S.: „Uloga inozemnih izravnih ulaganja i načini poticanja“, Serija članaka u nastajanju, EFZG, Zagreb, 2006. godina

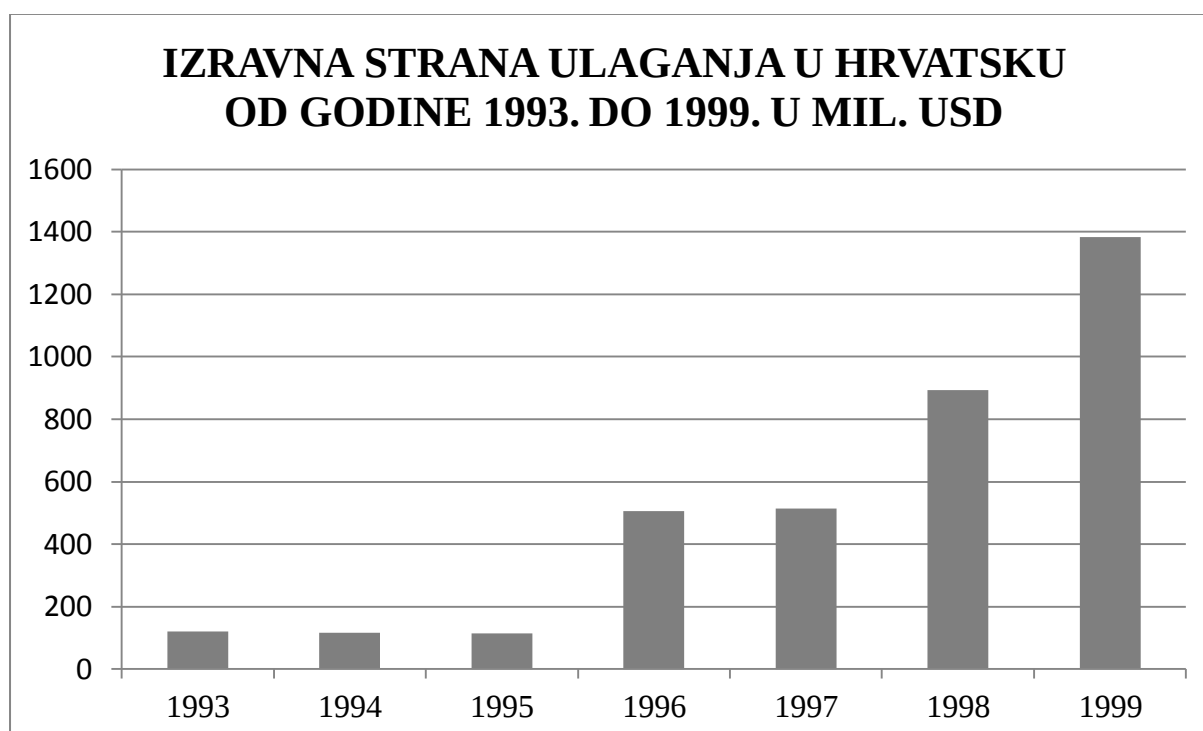
¹² Derado, D.: Strane direktne investicije u Hrvatskoj//Ekonomika istraživanja, znanstveno stručni časopis, 15 (2002),2

3.1.1. Analiza stranih direktnih investicija prema vremenskoj dinamici

3.1.1.1. Izravna strana ulaganja u RH od 1993. do 2000.

Već krajem 80-ih godina zabilježena su prva inozemna izrava ulaganja u tranzicijskim zemljama. Ipak u Hrvatskoj se javljaju nešto kasnije. Razlog toga je nestabilna politička situacija u zemlji (Domovinski rat, „Bljesak“ i „Oluja“) što je usporilo dinamiku priljeva inozemnih izravnih ulaganja, a time se djelomično umanjila i privlačnost tržišt i postala nesigurna za ulaganje. U pred-tranzicijskom periodu, međunarodni ekonomski odnosi bili su pod isključivo državnom kontrolom. U takvim okolnostima dominirali su strani zajmovi naspram zajedničkog ulaganja. Stanje se promijenilo tek početkom 1990-ih, kada se hrvatsko gospodarstvo otvorilo međunarodnim tokovima i kada je započeo proces tranzicije u modernu tržišnu ekonomiju.

U Hrvatsku inozemni kapital putem izravnih ulaganja počinje znatnije ulaziti tek u 1996. godini. Tada je godišnji tok priljeva s razine od oko 100 mil. USD porastao na približno 500 mil. USD, a u 1999. izravna ulaganja u Hrvatsku inosila su oko 1,3 mlrd. USD. Detaljni razvoj inozemnih izravnih ulaganja u Hrvatsku do 1999. godine prikazan je na Slici 3.

Slika 3: Izravna strana ulaganja u Hrvatsku od 1993. Do 1999. u mil. USD

Izvor: Izrada autora prema: Babić, A., Pufnik, A., Stučka, T.: „Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, HNB, Zagreb 2001.

Gledano od 1993. do 1999. u Hrvatsku je ukupno uloženo oko 4 mlrd. USD inozemnih izravnih ulaganja (do kraja trećeg tromjesečja 2000. uloženo je oko 4,5 mlrd. USD). U sklopu navedenog iznosa 3,6 mlrd. USD (Tablica 1.) otpada na vlasnička ulaganja (80 posto ukupnog iznosa FDI), 669,2 mil. USD na ostala ulaganja (15 posto), te 243,6 mil. USD (ili 5 posto) na zadržane zarade. Najveći priljev deviznih sredstava, u obliku vlasničkih ulaganja, dogodio se u 1999. godini, u iznosu od 1,2 mlrd. USD, najvećim dijelom kao posljedica prvoga kruga privatizacije dionica HT-a. U 1998. godini privučeno je 626 mil. USD vlasničkih ulaganja, dok je trećina ukupnih ulaganja te godine izvršena putem ostalih ulaganja, odnosno najčešće financiranjem poduzeća unutar korporacije (matice-kći). Dužnički vlasnički papiri u ovom slučaju isto spadaju u ostala ulaganja s time što se radi o preferencijalnim dionicama. U 2000. godini izostao je drugi krug privatizacije HT-a, pa je stoga iznos priljeva FDI nešto manji. Međutim u 2000. godini došlo je do priljeva sredstava od prodaje PBZ-a (BCI – Italija), Splitske banke (Uni-Credito-Italija) i Riječke banke (Bayerische Landesbank- Njemačka). U 1997. i 1998. godini zabilježen je negativan iznos ostalih ulaganja. To znači da je u tim godinama kći svojoj matici ili drugoj kćeri iz sastava multinacionalne kompanije odobrila kredit.¹³

Tablica 1: Izravna ulaganja

	Vlasnička ulaganja		Zadržane zarade	Dužnički vrijednosni papiri		Ostala ulaganja		UKUPNO
	Sredstva	Obveze		Sredstva	Obveze	Sredstva	Obveze	
1993.	0	120.260	...	...	...	...	...	120.260
1994.	0	116.955	...	...	...	...	...	116.955
1995.	0	113.955	...	...	...	...	...	113.955
1996.	0	509.534	...	...	...	...	...	509.534
1997.	0	358.690	40.351	0	2.654	-7.952	140.764	534.506
1998.	0	625.998	68.264	0	0	-14.649	243.238	922.851
1999.	0	1.237.65	47.086	0	0	3.595	153.801	1.442.139
I.-IX. 2000.	0	544.001	87.888	0	-1.326	1.568	131.379	763.510
Ukupno	0	3.627.05	243.588	0	1.328	-17.439	669.182	4.523.711

Izvor: Izrada autora prema HNB, <http://www.hnb.hr/>

¹³ Babić A., Pufnik A., Stručka T.: „Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, Hrvatska narodna banka, P-9, listopad 2001., str.23-24

3.1.1.2. Izravna strana ulaganja u RH od 2000. do 2011.

Iako je Hrvatska u razdoblju od 2000. do 2011. godine po izravnim stranim investicijama uglavnom ispod prosjeka tranzicijskih zemalja, njihova visina nije pravi problem. Naime, Hrvatska je s obzirom na svoje proporcije u odnosu na ostale tranzicijske zemlje privukla zadovoljavajuću veličinu stranih izravnih ulaganja. Većina kapitala investirana je u preuzimanje vlasničkih udjela putem privatizacije, čiji prihodi su se trošili za popunjavanje proračunskih manjkova. (Tablica 2.) Pravi problem ovih investicija je njihova struktura, vrsta i učinak na hrvatsko gospodarstvo. U najvećoj mjeri izostale su investicije greenfield koje bi imale pozitivan učinak na rast i razvoj gospodarstva.¹⁴

Tablica 2: Inozemna ulaganja

	Imovina			Obveze		
	Vlasnička ulaganja	Zadržana dobit	Dužnički instrumenti	Vlasnička ulaganja	Zadržana dobit	Dužnički instrumenti
2000.	37,6	8,5	4,8	750,6	86,8	286,8
2001.	123,8	19,8	-10,1	911,7	187,9	0,7
2002.	592,7	8,3	8	718,3	160,9	139,8
2003.	71,4	31,7	16,8	762	587,9	243
2004.	94,4	165,8	41,4	320,3	291,7	432
2005.	57,4	63,8	59,8	793,3	570,4	70
2006.	143,6	63,5	-3,9	1.734,4	703,7	178,8
2007.	145,1	123,3	-16,2	2.289,6	483,3	635,7
2008.	944,0	118,6	-82,4	2.187,0	508,5	959,7
2009.	1.030,50	-117,1	56,5	634,2	287,4	1.342,40
2010.	-144,1	7,3	382	417,8	530,5	116,6
2011.	257,9	-7,4	-345,5	1.973,2	279,2	-1.234,70

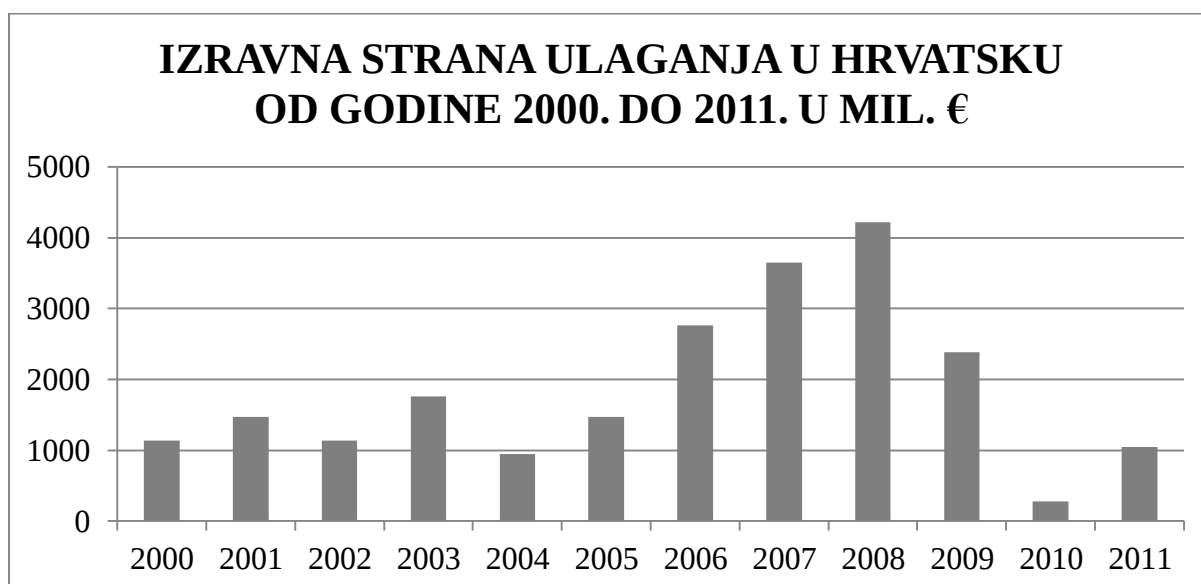
Izvor: Izrada autora prema: HNB, <http://www.hnb.hr/>

Hrvatska je u razdoblju od 1993. do 2000. godine ostvarila tek 4.489 mil. € FDI, a u narednih deset godina 21.129 mil €, što je čini jednom od uspješnijih zemalja srednje i istočne Europe. Posebno značajni iznosi FDI-a ostvarivani su u razdoblju od 2005. do 2008., dakle u

¹⁴ Buterin D., Blečić M.: Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku, Pregledni rad, Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Rijeka 2013.

godinama koje su prethodile ekonomskoj krizi. S jačanjem ekonomske i financijske krize u Hrvatskoj dolazi do velikog pada investicija, tako da je 2009. godine uloženo gotovo 2 mlrd. € manje nego 2008. Godine (ili 44% manje). Godine 2010. Ostvareno je čak 4 mlrd. € FDI manje nego 2008. Godine što je pad od 94%. Stanje se popravlja tijekom prva 3 kvartala 2011. godine, ali to je tek zaustavljanje vrlo negativnog trenda. Pregled stanja izravnih inozemnih investicija prikazan je na Slici 4.¹⁵

Mali iznos inozemnih izravnih ulaganja u 2010. i 2011. godini potvrđuje višegodišnju suzdržanost inozemnih ulagača budući da nas prati rejting zemlje s visokim rizikom. Neslužbeno se govori o podatku da su greenfield investicije znatno manje od 50% ukupnih FDI u Hrvatsku. Pojedini autori iznose podatak da obuhvaćaju tek oko 20% ukupnih FDI.¹⁶

Slika 4: Izravna strana ulaganja u Hrvatsku od 2000. do 2011. U mil. €

Izvor: Izrada autora prema: HNB, <http://www.hnb.hr/>

3.1.1.3. Izravna strana ulaganja u RH od 2012. do 2016.

Kriza hrvatske ekonomije, uz manje raspoloživog kapitala za investicije zbog globalne gospodarske krize, određuje vrlo slab priljev inozemnoga kapitala posljednjih godina. No, manjak inozemnih ulaganja u Hrvatsku treba povezati i s regulatornom nestabilnošću (nepredvidiv regulatorni okvir, netransparentni upravni postupci, nedovoljan kapacitet na

¹⁵ Martišković, Ž., Vojak, N., Požega S.: „Značaj inozemnih izravnih ulaganja u Republiku Hrvatsku“, Stručni članak, Karlovac, 2012. godina

¹⁶ Martišković, Ž., Vojak, N., Požega S.: „Značaj inozemnih izravnih ulaganja u Republiku Hrvatsku“, Stručni članak, Karlovac, 2012. godina

nacionalnoj i lokalnoj razini, korupcija) koju je i Udruženje stranih ulagača (FIC) identificiralo kao dugoročni blokator izravnih ulaganja u Hrvatsku.

Tijekom prva tri kvartala 2012. godine je na osnovi izravnih ulaganja priteklo tek 452,7 milijuna eura što je najniže od 1999. godine. To je upola manje nego u istom razdoblju prethodne te čak 81% manje nego 2008. godine. Negativno kretanje nastavilo se i 2013. godine kada su strane investicije iznosile 735 mil.eura.

U 2014. godini u Hrvatsku je priteklo 2,9 milijardi eura starnih izravnih investicija. U odnosu na 2013. godinu, porast je vrlo značajan, na razini od čak 291%. Od toga se gotovo tri četvrtine odnosi na vlasnička ulaganja što je najviše od 2008. godine, 14% na zadržanu dobit, najviše od 2010. godine, te 14% na dužničke instrumente što je najviše od 2009. godine. (Tablica 3.)

Tablica 3: Inozemna ulaganja

	Imovina			Obveze			Ukupno
	Vlasnička ulaganja	Zadržana dobit	Dužnički instrumenti	Vlasnička ulaganja	Zadržana dobit	Dužnički instrumenti	
2012.	150,1	-70,8	-142,3	856,1	255,2	30,9	1.079,2
2013.	105,1	-164,3	-52,8	709	-299,3	299,9	597,6
2014.	1.607,3	-213,3	201	2.182,50	-187,3	396,8	3.987,0
2015.	402,8	-256,6	-170,2	1.901,20	-805,5	-966,20	105,5
I. 2016.	26,1	-23,7	52,5	87,6	236,5	179,1	558,1
Ukupno	2.291,4	-728,7	-111,8	5.736,4	-800,4	-59,5	6.327,4

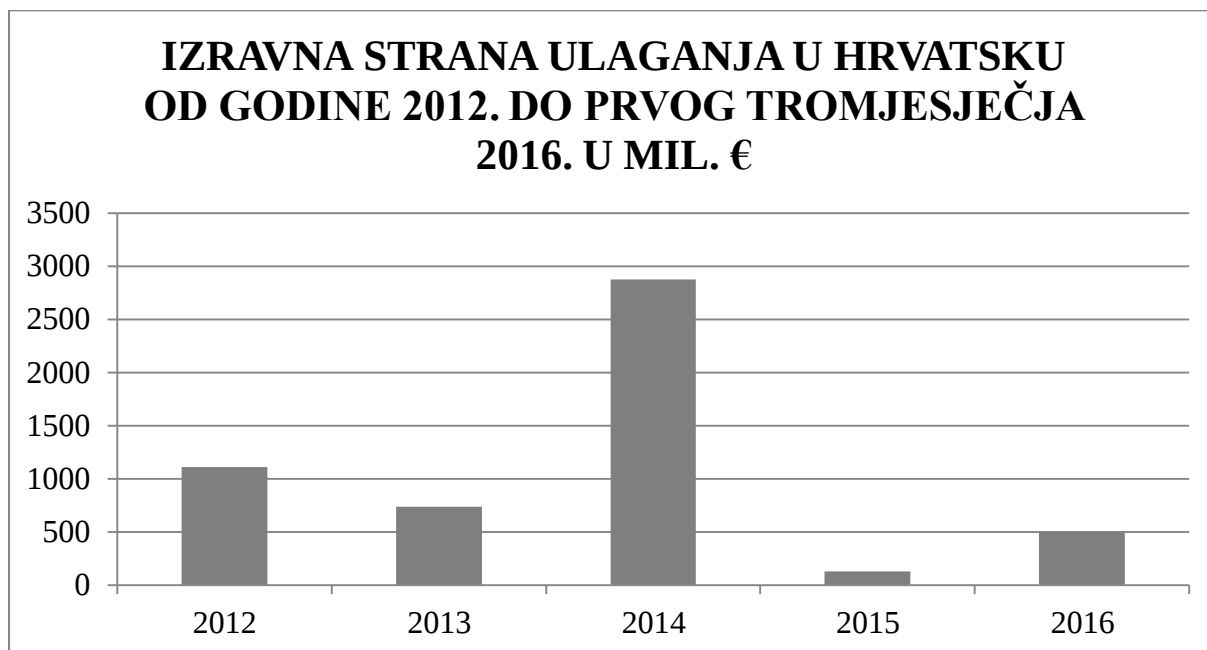
Izvor: Izrada autora prema: HNB, <http://www.hrb.hr/>

Međutim, to nije slika naglog i ekstretnog oporavka izravnih ulaganja, već posljedica administrativne statistike koja, kao FDI, bilježi i tzv.kružna ulaganja koja predstavljaju samo zabilješku prolaza kapitala kroz zemlju (ista vrijednost ulazi i istodobno izlazi iz zemlje).

U 2015. godini zabilježen je oštar pad koji je ostvaren tijekom prvog polugodišta (78%). Na to je utjecao učinak kružnih ulaganja u vrijednosti od 1485,8 milijuna eura ostvaren u lipnju. No, i kada se on isključi pad ostaje značajno visok, na razini od 43%. U trećem je kvartalu također ostvareno manje ulaganje nego u istom kvartalu 2014. Godine (-64%) i to uz značajan

BAT-ovu akviziciju TDR-a (od oko pola milijarde eura), čime j je razina pada za razdoblje od prva tri kvartala iznosila 76%, odnosno bez kružnih ulaganja 49,3%.

U prvom kvartalu ove godine inozemna su izravna ulaganja iznosila 503,2 milijuna eura, što je 27% više nego u istom kvartalu prošle godine te blizu razine prosječne kvartalne vrijednosti u posljednjih šesnaest godina.¹⁷ Ovi podaci prikazani su na Slici 5.

Slika 5: Izravna strana ulaganja u Hrvatsku od 2012. do 2016. u mil. €

Izvor: Izrada autora prema: HNB, <http://www.hnb.hr/>

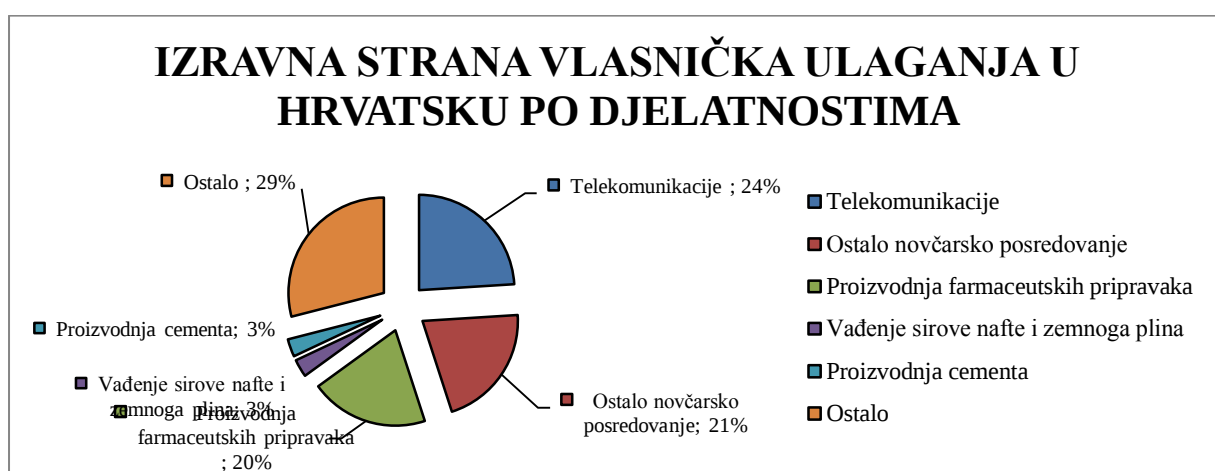
3.1.2. Analiza stranih direktnih investicija prema djelatnostima

3.1.2.1. Analiza stranih direktnih investicija prema djelatnostima od 1993. do 1999. godine

Struktura stranih direktnih investicija u hrvatsko gospodarstvo okupljena je u nekoliko djelatnosti. Tako je 65 posto cjelokupnog ulaganja izvršeno u tri djelatnosti, i to u telekomunikacije (24%), ostalo novčarsko posredovanje (21%), te proizvodnju farmaceutskih pripravaka (20%). Ulaganje u farmaceutsku proizvodnju i u novčarsko posredovanje čini kupovina GDR-ova Zagrebačke banke i Plive na međunarodnoj burzi (na Londonskoj burzi),

¹⁷ Hrvatska gospodarska komora

dok su ulaganja u telekomunikacije osnivanje poduzeća VIP Net i privatizacija dijela HT-a. Osim u ove djelatnosti, najveća su ulaganja izvršena u djelatnosti vađenja sirove nafte i zemnog plina (zajedničko ulaganje Agipa i Ine vezano za vađenje plina u Jadranu) te u proizvodnju cementa. U djelatnosti trgovine na veliko i malo uloženo je tek 4 – 4,5 posto ukupnih inozemnih ulaganja. Preostalih oko 95 posto otpada na netrgovinske djelatnosti, odnosno djelatnosti kojima trgovina nije primarna. Osim navedenih djelatnosti ulaze još proizvodnja opeke, crijepa (1,9%), proizvodnja industrijskih plinova (1,4%), proizvodnja piva (1,3 posto) i mineralne vode i osvježavajućih napitaka (1,3 posto), proizvodnja RTV odašiljača, aparata za telefoniranje i sl. (1,2%) te proizvodnja sanitarne keramike (1,2%).¹⁸

Slika 6: Izravna strana vlasnička ulaganja u Hrvatsku po djelatnostima

Izvor: Babić, A., Pufnik, A., Stučka, T.: „Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, HNB, Zagreb 2001.

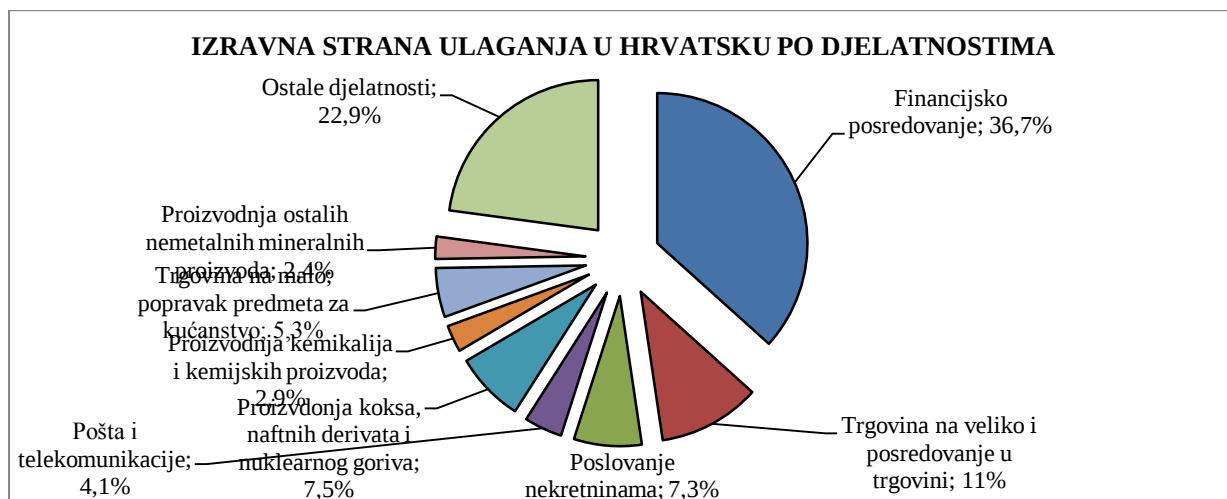
3.1.2.2. Analiza stranih direktnih investicija prema djelatnostima od 2000. do 2011. godine

Više od 71% izravnih stranih investicija u razdoblju od 2000. do 2011. godine bilo je u djelatnostima koje nisu izvozno orijentirane. Kod takvih investicija nije moglo doći do učinaka prelijevanja u industriji što je imalo za posljedicu izostanak rasta konkurentnosti, zaposlenosti i izvoza.

Sektori djelatnosti koji su zaprimili najveći udio izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku jesu sektori poslovanja nekretninama, vlasnička ulaganja u nekretnine, ostale poslovne djelatnosti, financijsko posredovanje i trgovina na veliko i na malo. (Slika 7.) Ovakva struktura

¹⁸ Babić A., Pufnik A., Stučka T.: „Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, Hrvatska narodna banka, P-9, listopad 2001.

inozemnih izravnih investicija nije dovela do rasta specijalizacije.¹⁹ Naime sredstva uložena u zemlju dovela su do podržavanja procesa privatizacije koji nije urodio pozitivnim učincima nego se svodio na monopolizaciju na tržištima i racionalizaciju radnih mjesta, dakle smanjenje broja zaposlenih. Navedena se iskustva uočavaju na primjerima poput INA d.d., koja je prodajom većinskoga vlasništva, odnosno izravnim stranim ulaganjem, usmjerila primljena sredstva u racionalizaciju trenutne otežane financijske situacije, a nikako u povećanje konkurentnosti, izvoza, poslovanja i slično.²⁰

Slika 7: Izravna strana ulaganja u Hrvatsku po djelatnostima od 2000. do 2011.

Izvor: Izrada autora prema: HNB, <http://www.hnb.hr/>

3.1.2.3. Analiza stranih direktnih investicija prema djelatnostima od 2012. do 2016.godine

U 2015. godini najviše izravnih ulaganja uslijedilo je preuzimanjem TDR-a (u djelatnosti proizvodnje duhana) i to 518,3 milijuna eura. Sljedi ulaganje u nekretnine, gdje je uloženo nešto iznad 100 milijuna eura. Ostale djelatnosti ostvarile su niska ulaganja, a negativna vrijednost ulaganja ističe se u djelatnosti financijskog posredovanja. Razlog toga je prisilna konverzija kredita u CHF (-604,8 milijuna eura).

¹⁹ Buterin D., Blečić M.: „Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku“, Pregledni rad, Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Rijeka, 2013.

²⁰ Bogda, Ž.: „Utjecaj FDI-ja na gospodarski rast europskih tranzicijskih zemalja“, Serija članaka u nastajanju, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2009.

Tablica 4: Izravna ulaganja, Imovina (po djelatnostima)

Djelatnost	2012.	2013.	2014.	2015.	1.tr. 2016. ²⁾	UKUPNO
OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	24,5	-130,0	300,3	1.588,2	-24,8	1.758,2
TRGOVINA NA VELIKO I POSREDOVANJE U TRGOVINI	111,7	59,6	87,6	5,3	36,6	300,7
PROIZVODNJA KEMIČALIJA I KEMIJSKIH PROIZVODA	-311,1	-37,7	3,0	-191,0	1,1	-535,7
PROIZVODNJA HRANE I PIĆA	5,1	184,4	30,0	101,6	9,7	330,8
FINANCIJSKO POSREDOVANJE, OSIM OSIGURAVAJUĆIH I MIROVINSKIH FONDOVA	25,2	34,2	25,9	258,8	5,7	349,7
POŠTA I TELEKOMUNIKACIJE	6,9	5,4	-0,4	0,5	-0,4	12,1
POSLOVANJE NEKRETNINAMA	4,9	7,5	6,8	8,5	2,0	29,6
TRGOVINA NA MALO; POPRAVAK PREDMETA ZA KUĆANSTVO	129,6	-48,0	9,3	-263,5	-5,3	-177,9
PROIZVODNJA KOKSA, NAFTNIH DERIVATA I NUKLEARNOG GORIVA	-39,2	-169,6	-232,4	-69,7	7,2	-503,7
VAĐENJE NAFTE I ZEMNOGA PLINA; USLUŽNE DJELATNOSTI	-23,0	-50,2	-9,3	-184,5	-6,7	-273,7

Izvor: Izrada autora prema: HNB, <http://www.hrb.hr/>

3.1.3. Analiza stranih direktnih investicija prema zemlji ulagaču

3.1.3.1. Analiza stranih direktnih investicija prema zemlji ulagaču od 1993. do 1999.

Promatrano u razdoblju od 1993. Do 1999. najveći ulagači u Hrvatsku su Sjedinjene Države, Njemačka, Australija te Italija i Nizozemska. (Tablica 5.)

Sjedinjene Države najviše su ulagale u proizvodnju visoke tehnološke naravi, odnosno u farmaceutsku industriju i novčarsko posredovanje. Njemačka je najviše uložila u telekomunikacije, ostalno novčarsko posredovanje i proizvodnju industrijskih plinova. Australija je 70% svojih ulaganja izvršila u novčarsko posredovanje, proizvodnju

instrumentata i aparata za mjerenje i kontrolu, te u proizvodnju opeke i crijepa. Italija isto tako najviše ulaže u novčarsko posredovanje.²¹

Tablica 5: Strane direktne investicije prema zemlji ulagaču od 1993. do 1999.

Zemlja	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	Ukupno
SAD	4.877	2.950	-15.489	292.729	87.179	503.915	96.853	973.014
Njemačka	53.314	7.962	21.753	2.238	-67.830	62.189	52.407	132.033
Austrija	5.020	47.922	6.831	57.027	275.913	211.048	114.134	717.895
Luksemburg	3.794	0	0	322	15.970	4.010	302.832	326.928
Nizozemska	4.774	2.878	28	5.986	14.592	47.982	28.681	104.921
Italija	11.962	3.479	4.502	9.937	11.190	-1.088	62.611	102.593
Švedska	494	0	37.332	7.820	8.649	24.833	9.346	88.474
V. Britanija i Sjeverna Irska	709	685	274	188	54.532	3.624	22.153	82.165
EBRD	0	0	0	43.075	41.634	-39.401	22.690	67.998
Francuska	0	0	152	5.875	25.013	29.655	2.993	63.688
Švicarska	10.122	18.753	13.699	22.748	-15.033	7.978	28.009	86.276
Slovenija	4.486	254	3.533	2.109	10.008	23.907	4.286	48.583

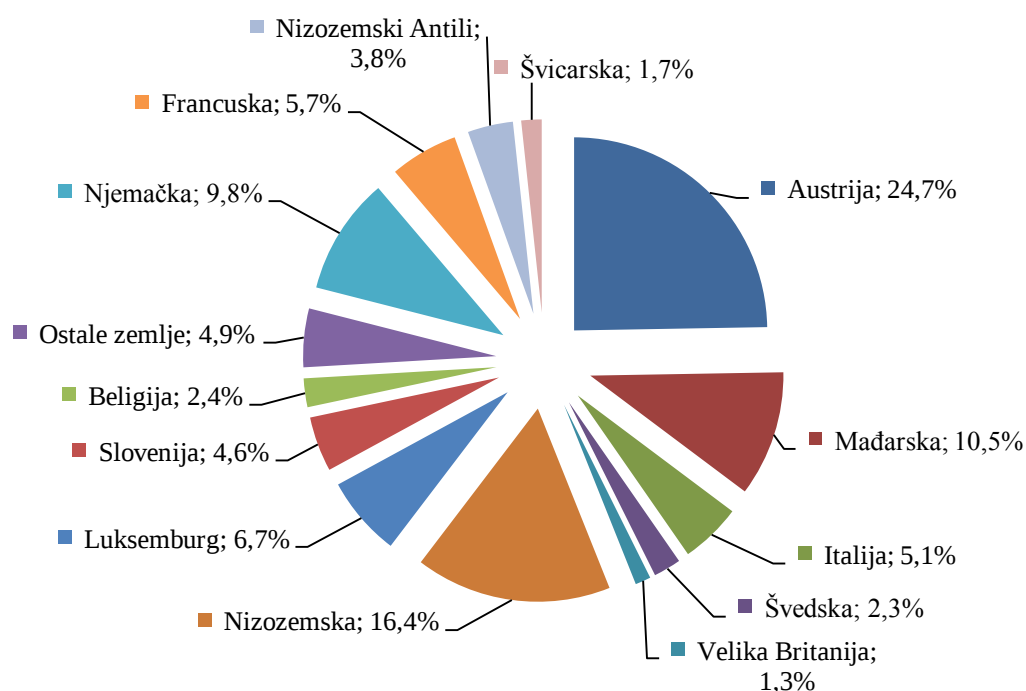
Izvor: Izrada autora prema: HNB, <http://www.hnb.hr/>

3.1.3.2. Analiza stranih direktnih investicija prema zemlji ulagaču od 2000. do 2011.

U razdoblju od 2000. do 2011. Najveći ulagači u Hrvatsku su Australija (24,7%), Mađarska (20,5%), Nizozemska (16,4%), Njemačka (9,8%). (Slika 8)

²¹ Babić A., Pufnik A., Stručka T.: „Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku“, Hrvatska narodna banka, P-9, listopad 2001.

Izravna strana ulaganja prema zemlji ulagaču od 2000. do 2011.

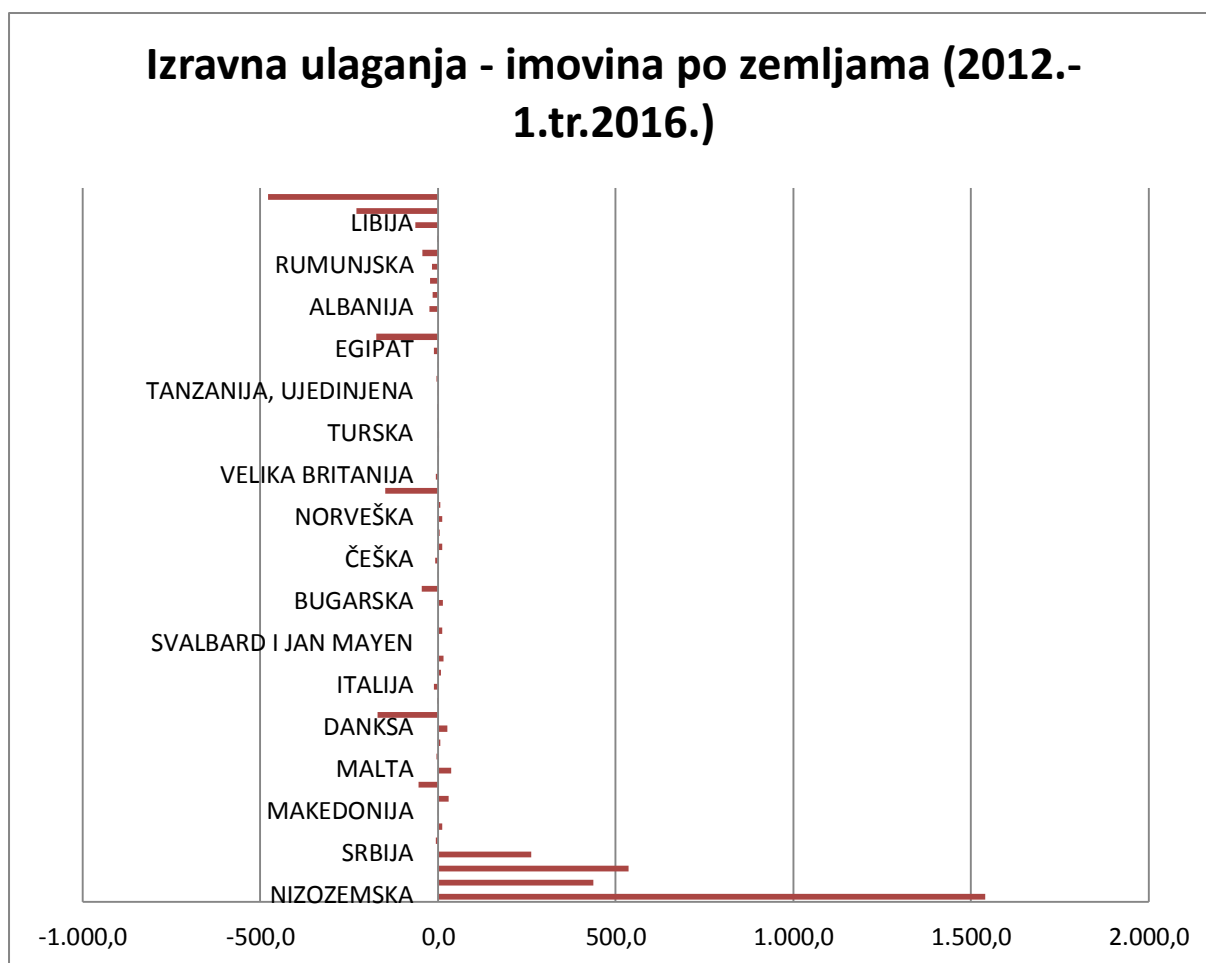
Slika 8: Izravna ulaganja prema zemlji ulagaču od 2000. do 2011.

Izvor: Izrada autora prema: Buterin D., Blečić M.: „Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku“, Pregledni rad, Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Rijeka, 2013.

3.1.3.3. Analiza stranih direktnih investicija prema zemlji ulagaču od 2012. do 2016.

U razdoblju od 2012. do 2016. godine u Hrvatsku je najviše uložila Nizozemska, Slovenija te Poljska. Međutim, u prva tri mjeseca ove godine najviše izravnih stranih ulaganja došlo je iz Austrije – 184 milijuna eura, što čini udjel u ukupnim ulaganjima od 36,5 posto. Slijede ulaganja iz Luksemburga u visini od 139 milijuna eura, što čini udio od 27,6 psto, dok su ulaganja iz Njemačke dosebnula 49,3milijuna eura i udjel od gotovo 10 posto.²²

²² <http://www.poslovni.hr/hrvatska/oporavak-stranih-ulaganja-zabiljezen-rast-od-271-posto-315415>

Slika 9: Izravana ulaganja po zemljama (2012.-1.tr.2016.)

Izvor: Izrada autora prema: HNB, <http://www.hnb.hr/>

3.1.4. Analiza greenfield i brownfield investicija u RH

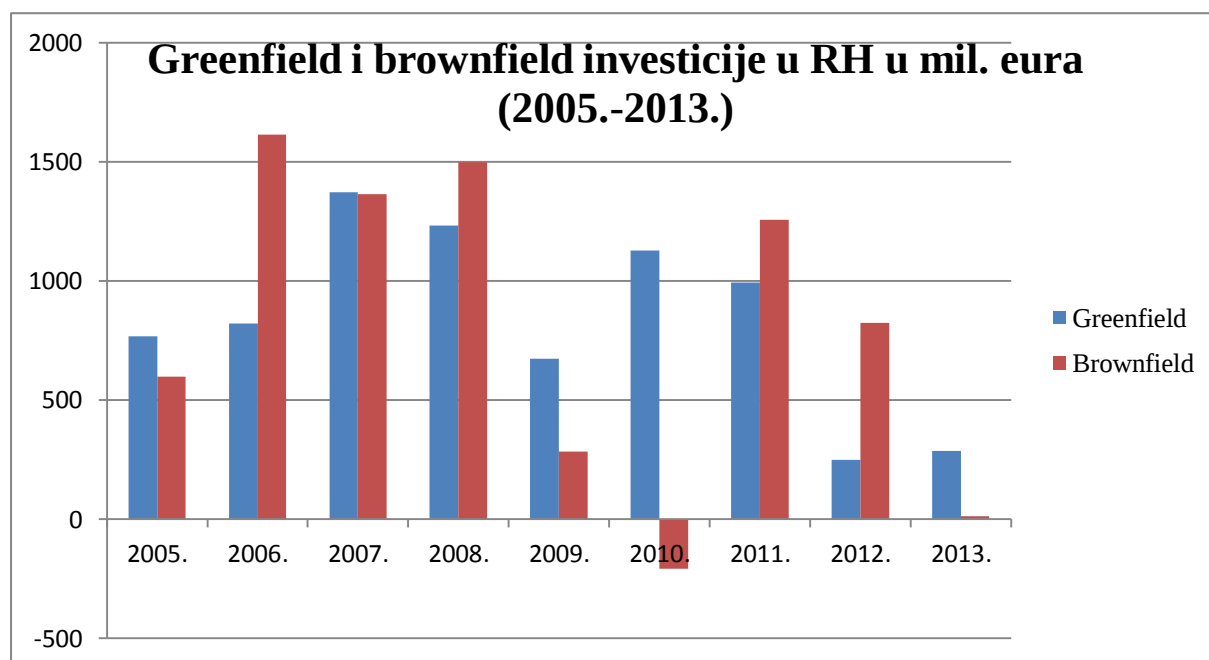
Najveći iznos greenfield investicije svoj maksimum ostvaruju u 2007. i 2008. godini, dok 2013. bilježi najmanji iznos izravnih greenfield investicija. (Tablica 6) S obzirom na djelatnost, najviše greenfield investicija odnosi se na sektor financijskog posredovanja (26%) te sektor trgovine na veliko i posredovanja u trgovini (12%). Ovakva struktura smatra se nepovoljnom i nedovoljnom za postizanje većeg gospodarskog učinka.²³

²³ Strategija poticanja investicija u RH za razdoblje 2014-2020, Ministarstvo gospodarstva

Tablica 6: Vrste investicija u RH od 2005. do 2013. godine

Vrsta investicije	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	UKUPNO
Greenfield	766,1	821,4	1373,2	1231,9	673,1	1127,3	991,8	249,9	285,9	7520,6
Brownfield	597,4	1614,4	1362,7	1499,4	282,9	-207,3	1255,2	823,1	12,3	7240,1
UKUPNO	1363,5	2435,8	2735,9	2731,3	956	920	2247	1073	298,2	14760,7

Izvor: Strategija poticanja investicija u RH za razdoblje 2014-2020, Ministarstvo gospodarstva

Slika 10: Greenfield i brownfield investicije u RH u mil.€ (2005.-2013.)

Izvor: Izrada autora prema: Ministarstvo gospodarstva: <http://www.mingo.hr/>

4. Zaključak

Strane direktne investicije predstavljaju međunarodno kretanje dugoročnog kapitala, koji je važno sredstvo razvoja i jačanja gospodarstva. Potvrđena je pozitivna korelacijska veza između priljeva stranih direktnih investicija i ekonomskog razvoja. Naime, FDI izravno i neizravno putem efekta prelijevanja utječe na gospodarski rast zemlje u koju se ulaže, prenoseći nove tehnike i suvremene tehnologije, know-how, organizacijske i marketinške sposobnosti, uspostavljajući vezu sa lokalnim poduzećima. Utjecaj stranih investicija na zaposlenost pozitivno je odražen u slučaju kada prevladava komplementarnost inozemnih izravnih ulaganja i izvoza te ukoliko prevladava supstitutivnost inozemnih izravnih ulaganja i uvoza. Multiplikativan efekt FDI ostvaruje utjecajem na domaća poduzeća povećanjem potražnje za njihovim dobrima i time dovodi do povećanja njihove produktivnosti. Ipak, dokazano je da će strane direktne investicije imati veći pozitivan učinak u zemljama koje imaju postignutu određenu razinu ekonomske razvijenosti kao što je već visoka razina dohotka, ljudskog kapitala, razvijenost financijskog tržišta, razvijenost infrastrukture te razvijen pravni sustav. Upravo iz ovih razloga zemlje trebaju voditi politiku koja će podupirati tehnološke sposobnosti i vještine zaposlenika, te smanjiti poteškoće i administrativne procedure prilikom ulaska stranih investicija u zemlju.

Strane direktne investicije se mogu podijeliti na inozemna izravna ulaganja koja stvaraju potpuno novu proizvodnu imovinu (greenfield investicije) i na ona kojima se ulaže u već postojeću proizvodnu imovinu radi preuzimanja (M&A) i povećanja efikasnosti ili nastaju privatizacijom (brownfield investicije). Nije svejedno koji oblik investicija će se provesti. Prednosti imaju greenfield investicije jer donose strani kapital zemlji domaćinu, dovode do otvaranja novih radnih mjesta i najčešće se javljaju u sektorima koji nisu dominantni u zemlji u koju ulažu pa samim time smanjuju uvozu ovisnost.

Analiza dosadašnjeg priljeva stranih ulaganja u Hrvatsku pokazuje relativno visoku razinu, iako je ulazak inozemnog kapitala započeo tek u drugoj polovici devedesetih godina. Razlog toga je što su u pred-tranzicijskom periodu, međunarodni odnosi bili isključivo pod državnom kontrolom. U takvim okolnostima dominirali su strani zajmovi naspram zajedničkog ulaganja. U razdoblju od 1993. do 1999. u Hrvatsku je uloženo oko 4 mlrd. USD inozemnih izravnih ulaganja, a 80 posto toga ulaganja otpada na vlasnička ulaganja. Priljev stranih direktnih investicija bilježi još veći rast u razdoblju od 2000. do 2011. godine kada je investirano 21.129 mil.€. Posebni značajni iznosi FDI-a ostvarivani su u razdoblju od 2005. do 2008.

godine. Međutim, od 2008. godine dolazi do smanjenja investicija, što je posljedica ekonomske krize, stoga je u 2009. godini ostvareno 44 posto manje investicija nego u prethodnoj godini. Nešto veći rast investicija dogodio se u 2014. godini, dok 2015. bilježi nagli pad. Najveći problem u RH predstavlja struktura ulaganja, gdje uglavnom prevladavaju brownfield investicije, odnosno kupnja većinskog vlasništva u domaćim poduzećima. U razdoblju od 1993. do danas najviše se ulagalo u poslove novčarskog posredovanja, telekomunikacija, farmaceutske industrije te u posljednje vrijeme poslovanje nekretninama. Promatrano prema zemljama ulagačima u RH su u razdoblju od 1993. do 2016. najviše uložile, Austrija, Nizozemska te Njemačka. Priljev od ovih investicija uglavnom je bio u funkciji pokrivanja tekućeg deficita državnog proračuna u uvjetima otežanog pristupa drugim izvorima financiranja i nepovoljnih uvjeta dobivanja inozemnih kredita. Kao što je prethodno spomenuto, veći iznosi izravnih stranih investicija došli su relativno kasno u RH, što je posljedica rata te gospodarske i političke nestabilnosti. Zbog svih tih čimbenika investicije još nisu znatnije pridonijele promjeni gospodarske strukture pa je još uvijek potrebno proizvodno preusmjeravanje i odlučno restrukturiranje industrije.

Literatura

1. Babić, A. ; Pufnik, A. ; Stučka, T. Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku. Zagreb : HNB, 2001.,
raspoloživo na :[\[http:// www.hnb.hr/publikac/pregledi/p-009.pdf\]](http://www.hnb.hr/publikac/pregledi/p-009.pdf)
2. Bilas V.: Poticanje inozemnih izravnih ulaganja i konkurencija među zemljama, Zbornik Ekonomskog fakulteta, Zagreb, br.4, 2006., [Internet], raspoloživo na:
<http://hrčak.srce.hr/file/16831>
3. Bilas V. i Franc S.:Uloga inozemnih izravnih ulaganja i načini poticaja, Serija članaka u nastajanju ,EFZG, Zagreb, br .06-13, 2006., raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr/file/16831>
4. Bogdan, Ž.: Utjecaj FDI-ja na gospodarski rast europskih tranzicijskih zemalja, Serija članaka u nastajanju, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, br.09-06, 2009., raspoloživo na:
<http://web.efzg.hr/RePEc/pdf/Clanak%2009-06.pdf>
5. D. Buterin, M. Blečić: Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku, Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Rijeka, Vol. 1 (2013), No. 1, pp. 133-149, raspoloživo na:
<http://hrcak.srce.hr/index.php>
6. Cvijanović, V., Kušić, S.: Izravna strana ulaganja kao izvori financiranja investicija: usporedna analiza tranzicijskih ekonomija s primjerom RH, Financijska teorija i praksa,2002.,raspoloživo na:[http://hrcak.srce.hr/index.php?clanak\\$Id](http://hrcak.srce.hr/index.php?clanak$Id)
7. Dabić M.: Uloga multinacionalnih kompanija u promicanju tehnološkog razvoja zemalja u tranziciji, Pregledni znanstveni rad, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 5, 2007., raspoloživo na: [http:// hrcak.srce.hr/file/41315](http://hrcak.srce.hr/file/41315)
8. Derado, D. Strane direktne investicije u Hrvatskoj. // Ekonomska istraživanja = Economic research : znanstveno-stručni časopis, 15 (2002), 2 ; str. 69-81., raspoloživo na: www.ijf.hr

9. Družić, G.: Izravna inozemna ulaganja i ekonomski razvoj Hrvatske, Zagreb, 2009.,
raspoloživo na: <http://www.staro.rifin.com>
10. Izravna ulaganja i njihov utjecaj na hrvatsko gospodarstvo, Okrugli stol, Zagreb, 2004.,
raspoloživo na: <http://www.ijf.hr.bratic.pdf>
11. Jovančević, R. Inozemna izravna ulaganja u hrvatsko gospodarstvo od 1993. do 2000. // Ekonomija = Economics : časopis za ekonomsku teoriju i politiku, Zagreb, 8 (2001), 2 ; str. 533-551., raspoloživo na: <http://efzg.unizg.hr>
12. Lovrinčević, Ž., Buturac, G., Marić, Z.: Priljev inozemnog kapitala - Utjecaj na domaće investicije i strukturu robne razmjene, Ekonomski pregled, Izvorni znanstveni članak, 2005.,
raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr/file/24753>
13. Lovrinčević, Ž., Marić, Z., Mikulić, D.: Priljev inozemnog kapitala – Utjecaj na nacionalnu štednju, domaće investicije i bilancu plaćanja tranzicijskih zemalja, /file/15402
raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr>
14. Marijanović, G., Crnković, L., Pavlović, D.: Utjecaj inozemnih izravnih ulaganja na robnu razmjenu Republike Hrvatske, Ekonomski vjesnik, Izvorni znanstveni članak, 2009.,
raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr/file/73916>
15. Martišković, N. Vojak, S. Požega: Značaj inozemnih izravnih ulaganja u Republiku Hrvatsku, Stručni članak, Karlovac, 2012., str. 125.-135., raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr=clanaki&d>
16. Sisek, B.: Strane izravne investicije u Hrvatskoj-uzroci neuspjeha, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2005., raspoloživo na: <http://hrcak.srce.hr/file/41472>
17. Struktura i dinamika investicija, inozemne investicije u RH, <<http://web.efzg.hr/>

18. Škudar, A. Inozemna izravna ulaganja i njihov utjecaj na gospodarstvo zemlje primatelja – osvrt na Republiku Hrvatsku : Magistarski rad. Zagreb, 2002., raspoloživo na: <http://www.efzg.hr>

19. Hrvatska gospodarska komora, raspoloživo na: <http://www.hgk.hr>, [15.08.2016.]

20. Hrvatska narodna banka, Inozemna ulaganja, raspoloživo na: <http://www.hnb.hr>, [1.08.2016.]

21. Ministarstvo gospodarstva: Strategija poticanja investicija u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014.-2020., raspoloživo na: <http://www.mingo.hr>, [15.08.2016.]

SAŽETAK

Strane direktne investicije znatno utječu na gospodarski razvoj zemalja primateljica. U ovom radu se razmatra utjecaj priljeva inozemnih izravnih ulaganja na gospodarski rast, zaposlenost te investicije koji se postiže putem efekta prelijevanja. Također se analizira priljev stranih direktnih investicija u Republici Hrvatskoj gdje je utvrđena zadovoljavajuća razina ovih investicija. Međutim, većina investiranog kapitala zabilježena je u preuzimanje vlasničkih udjela putem privatizacije, čiji su se prihodi trošili za popunjavanje proračunskih manjkova. Ovako nepovoljna struktura ulaganja ukazuje na to da Hrvatskoj nedostaju greenfield investicije koje će potaknuti rast gospodarstva i osigurati ekonomsku stabilnost zemlje.

Ključne riječi: strane direktne investicije, gospodarski razvoj, struktura ulaganja

SUMMARY

Foreign direct investments significantly affect the economic development of the receiving countries. This paper discusses the influence of direct foreign investment on economic growth, employment and investment which is achieved through spillover effect. It also analyses the inflow of foreign direct investments in Croatia where the level of these investments is satisfying. However, most of the invested capital is marked into acquisition of equity shares through privatization whose revenues are spent to fill budget deficits. Unfavorable investment structure like this one, shows that Croatia lacks Greenfield investments which should increase and accelerate economic growth and ensure economic stability.

Key words: foreign direct investment, economic development, investment structure